

QUO VADIS IZRAEL?

II. rész

AZ ARAB TAVASZ MINT REGIONÁLIS BIZTONSÁGI KIHÍVÁS

Rezümé:

Az egész világ, de főként az izraeliek fokozott figyelemmel kísérték az arab világban elinduló változásokat, különös figyelmet szentelve az Egyiptommal (1979) és Jordániával (1994) kötött békeszerződések jövőjének, valamint a biztonságuknak, amelyre a feltörekvő iszlámista politikai erők jelenthetik a legnagyobb veszélyt. Ugyanakkor Izraelnek szembesülnie kell a megváltozott palesztin prioritásokkal és taktikával. Aggodalomra ad okot, hogy amikor a régióban az iszlám mozgalmaknak a mainstream politikába való beintegrálódásának lehetünk tanúi, a zsidó országot harcias nacionalisták és vallásos ideológiák irányítják. Izraelnek egy ilyen környezetben kell a térségre vonatkozó új stratégiát kidolgoznia.

Kulcsszavak:

arab tavasz, Izrael, regionális biztonság, stratégia

Milada Nagy

Quo vadis, Israel? II.

The Arab Spring as a challenge for regional security

Abstract:

The whole world especially the Israelis are following the transition in Middle East with a great interest, especially as regards the impact on their peace treaties with Egypt (1979) and Jordan (1994). The main concern is that Israel's security depends on ambitious Islamist political forces. Israel also has to face the change in Palestinian priorities and tactics. At a time when Islamist movements are integrating into mainstream politics, Israel is governed by sometimes belligerent nationalists and religious ideologies. In such environment has Israel to elaborate a new strategy for the region.

Keywords:

Arab Spring, Israel, regional security, strategy

Izrael állam megalakulása óta nagyhatalmak védőszárnyai alatt tudta magát. A függetlenedés időszakában elsősorban Nagy-Britanniában és Franciaországban, majd az 1960-as évek második felében megváltozott (arabpárti) francia külpolitika hatására az Egyesült Államokban találta meg patrónusát.¹

Az arab–izraeli ellentétből következő első háborúra 1948–49-ben, közvetlenül Izrael megalakulását követően került sor, majd folytatódott a sor 1956-ban, a szuezi válsággal kapcsolatban kirobbant fegyveres konfliktussal. Az 1967-ben zajlott

¹ Izrael Állam megalakulását követően az állam beállítottsága baloldali jelleget mutatott, és az amerikai vezetők meggyőződéssel jellemezték a Szovjetunió előretolt bástyájaként. Az 1960-as évektől azonban a Szovjetunió vált Szíria és Egyiptom legjelentősebb fegyverszállítójává, a radikális arab csoportok tanácsadójává, nemzetközi fórumokon az arab álláspont szószólójává. Az 1967-es arab–izraeli háborút követően a Szovjetunió és szövetségesei megszakították diplomáciai kapcsolataikat Izraellel, melyek újrafelvételére csak az 1980-as évek végén került sor. KISSINGER, Henry: Diplomácia. Panem–Grafo, Budapest, 1998

úgynevezett hatnapos háború területszerzései (Gázai övezet, Ciszjordánia – Nyugati Part, Golán-fennsík, Sínai-félsziget, Jeruzsálem kb. kétharmada) mind a mai napig hatást gyakorolnak a palesztin nép életére és a közel-keleti politikai és biztonságpolitikai helyzetre. Az 1973-as jom kippuri háború következményei világviszonylatban is jelentkezték: olajárrobbanást és a konfliktus kezelésében a bipoláris világ két vezető hatalmának szakítását eredményezte.²

Az 1979-es Camp David-i megállapodással Izrael stratégiai helyzete – az 1967-es változás után – ismét változott. Egyiptom visszanyerte az 1967-es háborúban elveszített területeinek nagy részét, viszont (átmenetileg) elveszítette az arab világban betöltött tradicionális pozícióját: a két ország között a Sínai-félsziget demilitarizált övezetet alkotott, de az egyiptomi–izraeli béke mindvégig „hideg béke” maradt.³ Izrael szomszédjai közül a továbbiakban Szíria jelentette a nagyobb kihívást, Jordánia és Libanon kevésbé. Ugyanakkor sem Szíria önmagában, sem Izrael arab szomszédjai együttesen (vagy akár távolabbi arab országokkal szövetségben) nem képesek veszélyeztetni a zsidó állam létét. Az arab–izraeli háborúk „hozadéka” Izrael számára egyrészt az 1967-ben elfoglalt területek, másrészt az Egyiptommal (1979) és Jordániával (1994) megkötött békeszerződés. Ezekkel párhuzamosan azonban mára gyakorlatilag teljesen eltűnt az arab országok által támasztott fenyegetés reális lehetősége is.

Az arab–izraeli háborúk közé sorolhatók még az 1967–70 között folyó egyiptomi–izraeli „kifárasztó”, valamint az 1982-es libanoni háború is. Utóbbit, ugyanúgy ahogy a 2006-os libanoni területeken vívott légi és szárazföldi csapásokat – ellentétben a korábbiakkal – nem államok hadseregei vívták egymás ellen, hanem az izraeli hadsereg harcolt nem állami tényezők (PFSZ, Hezbolláh, Hamász) fegyveres erőivel. Ugyanez jellemezte a 2008 és 2009 fordulóján lezajlott, a Gázai övezet ellen indított hadműveletet is. Izrael hadereje nem hagyományos értelemben vett ellenféllel találta szemben magát, előbbi esetben a Hezbolláh, utóbbi hadműveletben pedig a Hamász jelentette a biztonsági kihívást.

Az izraeli stratégiában 2001. szeptember 11-jét követően fordulat következett be: Ariel Saron, az akkori izraeli kormányfő a Palesztin Nemzeti Hatóságot és Jasszer Arafatot a terrorizmus támogatójának nevezte, és a tárgyalás helyett ismét az egyoldalú rendezés mellett döntött.⁴ A Fatah és a Hamász közötti ellentét és a véres összecsapásokkal tarkított viszály a Hamász gázai választási győzelmét (2006. január 25.) követően csúcspontot ért el, majd a Hamász gázai hatalomátvételét 2007 júniusában a palesztin ellenőrzés alatt álló terület kettészakadása követte. Izraelnek stratégiai szempontból előnyös volt a változás, mivel Mahmúd Abbász mozgásteret lényegesen csökkent, miközben a Hamászt mint partnert Izrael változatlanul elutasította, így a palesztin állam létrehozásáról ezt követően már csak elvi síkon lehetett tárgyalni.

2006-ra Izraelnek egy újabb kihívásra kellett választ találnia: Irán fenyegetésére. A Hamász, de különösen a Hezbolláh aktivizálódását követően Izrael

² Az 1973-as háború során a két nagyhatalom még együtt próbálta menedzselni a válságot, de az 1975-ös évet követően közös megoldás keresésére nem került sor. Fischer Ferenc: A megosztott világ. Ikva, Budapest, 1996

³ Az egyiptomi békeszerződésért (1979) cserébe Izrael lemondott az 1967-ben megszerzett Sínai-félsziget területéről.

⁴ Az Egyesült Államok a rendezésben elsődleges szempontként tekintett Izrael biztonságára, amit Sharon ki is használt. 2002 márciusában a Védőpajzs, majd júniusban a Kijelölt ösvény hadműveletekkel Ciszjordániában az izraeli hadsereg (Israel Defence Forces – IDF) elfoglalta a stratégiai fontos pontokat, és 2002-ben megkezdte a védelmi fal építését, a terroristák beszivárgásnak megakadályozása és a telepések védelmezése címén.

válaszul elindította a libanoni háborút. Ezzel az oslói folyamat óta létező katonai stratégia, a *hajlagah* (önmérséklet tanúsítása) megszűnt, és felváltotta az elrettentés.⁵ A doktrína nemcsak az ellenség katonai megsemmisítését tűzte ki célul, hanem annak megfélemlítését, továbbá komoly anyagi károkozást, valamint a Hezbollah és Szíria meggyengítését. A fegyveres konfliktus nem hozta meg a várt következményeket: Libanon és Szíria politikai elkötelezettségében nem történt változás és Irán sem szigetelődött el.

2006 februárjában Benjamin Netanyahu második miniszterelnöki megbízatását vehette át. Nézete szerint országa biztonságára elsősorban a radikális iszlám, másodsorban pedig a nukleáris fegyverprogramján munkálkodó iráni rendszer jelenti a fenyegetést, és a palesztin államot illetően csak az autonómia biztosításáig volt hajlandó tárgyalásokat folytatni. Ezzel kapcsolatban a Nyugati Part feladása sokkal nehezebb folyamat, mint a Gázai övezetből való kivonulás, mivel az stratégiailag jelentős területek mellett fekszik, és – az izraeli érvelés szerint – a Palesztin Nemzeti Hatóság nem tudja garantálni Izrael számára a biztonságot. Marad tehát az izraeli katonai jelenlét és a telepék expanziója.

Az izraeli unilaterális politika képviselői a tárgyalások összeomlását arra próbálják kihasználni, hogy a palesztin állam területi kérdését tárgyalások nélkül oldják meg, vagy ami még valószínűbb, megpróbálják azt elodáztatni, ugyanis egy ilyen alacsony intenzitású konfliktussal együtt tudnak élni. Kérdés, hogy ezt a nemzetközi nyomás ellenében meg tudják-e valósítani.

Az izraeli kormány nem rejtette véka alá, hogy a Hamász hatalmának megdöntésére törekszik Gázában. Az övezet gazdasági, fizikai elszigetelésére irányuló izraeli intézkedések, majd a gázai folyamatos rakétatámadásokra adott válasz, a huszonkét napos gázai háború is ezt a célt szolgálta.⁶

2010-et követően Izrael megpróbálta gazdasági, politikai, titkosszolgálati és katonai téren erősíteni régi-új kapcsolatait a Közel-Kelet határai mentén elhelyezkedő országokkal (például Görögországgal, Ciprussal, valamint az olajjal rendelkező Azerbajdzsánnal és Dél-Szudánnal). Ennek oka Izrael növekvő elszigeteltsége, Törökországtól való eltávolodása és az arab világgal megromló viszonya.⁷ A bilaterális kapcsolatokra nem alakított még ki általánosan alkalmazható stratégiát, hiszen ezeknek az országoknak a különböző biztonsági, gazdasági, politikai környezete és alacsony nemzetközi státusza ezt nem teszik lehetővé.

A 2011-es közel-keleti események váratlanul érték Izraelt, annak ellenére, hogy kiterjedt és megbízhatónak vélt titkosszolgálati rendszert tart fenn. Elemzői lassú hatalmi átmenetet jósoltak Egyiptomban, a szíriai ellenzék erejét is tévesen ítélték meg. A közel-keleti nemzetközi politika alakításakor Izrael tényezőként szerepel, ugyanakkor csak alkalmazkodik a regionális és globális fejleményekhez, és nem formálja azokat.

⁵ <http://www.meforum.org/1630/the-end-of-israeli-military-restraint>

⁶ A 2008. december 27. és 2009. január 18. között zajló gázai hadműveletet követően az ENSZ létrehozta a Gázai Konfliktussal Foglalkozó Tényfeltáró Bizottságot, amely 2009. szeptember 15-én nyilvánosságra hozta az ún. Goldstone-jelentést. A bizottság vizsgálata során kiderült, hogy az izraeli hadsereg több alkalommal megsértette a IV. Genfi Konvenciót, és a 2006-os libanoni háborúban bevált dahíja-doktrínát (aránytalanul nagy csapásmérő erő alkalmazása civil lakossági célpontok és infrastruktúra ellen) alkalmazta ebben az esetben is. Ugyanakkor a vizsgálóbizottság háborús bűntettnek minősítette a palesztin fegyveresek irányíthatatlan rakétáinak bevetését is a civil izraeliekkel szemben.

⁷ Guzansky, Joel – Lindenstrauss, Galia: Revival of the Periphery Concept in Israel's Foreign Policy? INSS. Strategic Assessment, 2. szám. 2012. július. <http://www.inss.org.il/upload/%28FILE%291345031866.pdf>

A palesztin stratégia is változóban van: a terror eszközeinek mellőzésével és a probléma „kihelyezésével” a nemzetközi arénába, a bilaterális tárgyalások helyett a harmadik fél (ENSZ, Egyesült Államok) bevonására törekednek. Az utóbbi fejlemény nem kedvez az izraeli elképzeléseknek. Épp ezért, a teljes elszigetelődés elkerülése érdekében, Izraelnek erőteljesebb szerepvállalás ajánlott a bilaterális, multilaterális és globális kérdésekben (főként az Egyesült Államokkal, az EU-val és a jelentősebb ázsiai országokkal). Kérdéses, hogy a potenciális háborús ellenfelek számára egyértelműen képes-e bizonyítani a legyőzhetetlenségét.

Az egyiptomi–izraeli békeszerződés megkérdőjelezése

1979 óta az izraeli biztonság egyik legfontosabb alapköve az egyiptomi–izraeli béke volt. A 2011-es közel-keleti, és így az egyiptomi tüntetések résztvevőinek elégedetlenségét ugyan a belpolitikai problémák váltották ki, de a tüntetők, illetve a tüntetések által elindított politikai változások résztvevői nem tudják függetleníteni magukat országuk helyzetétől és annak geostratégiai következményeitől. Egyiptom külpolitikájának pedig egyik legfontosabb kérdését az Izraellel 1979-ben kötött békeszerződés jelenti.

A legális politikai térbe belépő Muzulmán Testvérek retorikájában viszont megjelent a közbeszédben is jelentkező Izrael-ellenesség, mégsem valószínű, hogy a szervezet Izrael elleni lépésekre szánja el magát, ugyanis annak következményei az ország gazdaságára negatív hatást gyakorolnának, és ezt a kockázatot nem vállalja fel egyik kormányzati tényező sem.⁸

Az egyiptomi katonaság által „felügyelt” nemzeti biztonsági stratégia rövidtávon garanciát jelent Izraelnek a kapcsolat stabilitására. Mindaddig, amíg Egyiptom mérsékelt irányú politikáján nem változtat a Muzulmán Testvériség, és amíg más nemzetközi szereplők is bíznak abban, hogy az iszlám pragmatizmus győzedelmeskedik a szélsőséges iszlám eszmék felett, addig Izraelnek megfontoltan és együttműködésre hajlandóan kell viszonyulnia szomszédjához.⁹

A Sínai-félsziget egyiptomi „ elvesztése ”

Az 1979-es egyiptomi–izraeli békeszerződést követően a Sínai-félsziget demilitarizált övezetként működött a két ország között. A bűnözés és a terrorizmus nem új tényező a területen, a múltban is biztonsági kockázatot jelentett a kábítószer- és a fegyverkereskedelem, a túszejtés, az ember- és árucsempészet. Hoszni Mubarak bukását jóval megelőzően (2004-ben, 2005-ben, 2006-ban) számos halálos támadás ért turistákat a félszigeten.¹⁰

Egyiptom központi hatalmának gyengülésével egyidejűleg felélénkült a terrorista csoportok tevékenysége az országhatár menti területeken. A Sínai-félszigetet egyre inkább radikális csoportosulások „ellenőrzik”, a terület feletti

⁸ Az Egyesült Államok nagy valószínűség szerint megvonná Egyiptomtól a gazdasági, pénzügyi és katonai támogatást, amit az egyiptomi gazdaság nem lenne képes elviselni. (Lásd I. rész)

⁹ Heller, Mark: The Case of the Missing Missile: Principle and Pragmatism in Egyptian-Israeli Relations. INSS Insight, 2012. 08. 05. <http://www.inss.org.il/publications.php?cat=21&incat=&read=6997>

¹⁰ Bertl, Benedetta – Gold, Zack: Security Vacuum in the Sinai. The National Interest. 2012. 08. 10. <http://nationalinterest.org/commentary/the-security-vacuum-the-sinai-7317>

befolyás kezd kicsúszni az egyiptomi kormány kezéből. Mind Izraelnek, mind Egyiptomnak érdeke, hogy a kairói új kormányzat elsőszámú feladatai között tartsa nyilván a félsziget biztonságának védelmét. A biztonsági vákuum fennmaradásával Egyiptom kockáztatja az Izraellel való összetűzés esélyét, ami sem az egyiptomi Fegyveres Erők Legfelsőbb Tanácsának, sem az újonnan megválasztott elnöknek, Mohamed Murszinak nem áll érdekében.

A Sínai-félsziget biztonságának megőrzéséhez Egyiptomnak szüksége van a Hamász segítségére, hogy megakadályozza a terrorcsoportok tagjainak beszivárgását Gázából Egyiptomba. További feladatai között szerepel a félsziget beduin lakói szociális problémáinak felszámolása, a terrorszervezetek és a börtön elől megszökött bűnözők felkutatása. Az egyiptomi biztonsági erők katonáit rendszeres támadások érik, viszont a jelentős katonai erők felvonultatása a területen izraeli biztonságpolitikai aggodalmakra adna okot.¹¹

Az egyiptomi kormány arra hivatkozik, hogy az izraeli–egyiptomi békeszerződésnek a Sínai-félszigeten állomásozó egyiptomi katonai erők számára és mozgásterére vonatkozó korlátozásai akadályozzák meg az áldatlan állapotok megszüntetésére a térségben. Ugyanakkor az egyiptomi hadsereg a legfőbb haszonélvezője a békeszerződésnek: nem kell számolnia komoly katonai fenyegetéssel Izrael részéről és a sínai helyzetért a békeszerződésben foglaltakat okolhatja.¹²

Az iráni nukleáris program, mint fenyegetés

A nemzetközi közösség gazdasági szankciói és diplomáciai tiltakozásai ellenére Irán 2006 után is folytatja nukleáris programját. A nemzetközi közösség tehetetlensége miatt Izrael aggodalmát fejezte ki, mivel létében érzi fenyegetve magát Ahmadinezsád, iráni elnök kijelentései miatt. Emellett, ha Irán nukleáris fegyver birtokába jut, fegyverkezési versenyt indíthat el a Közel-Keleten.¹³ Félő, hogy Irán visszaélne helyzetével és nyomást gyakorolna a Perzsa-öböl és a Kaszpi-tenger menti, energiahordozókban gazdag államokra, nagyobb mértékben aktivizálná magát az Öböl menti országokban élő síita csoportok támogatásában.

Amikor a múlt évtized közepén a világ tudomást szerzett Irán nukleáris programjáról, további közel-keleti országok is bejelentették szándékukat, hogy békés célú atomkutatást indítanak. A várt nagymértékű elterjedés elmaradt, ami főként pénzügyi és technikai tényezők hiányára vezethető vissza, és kevésbé politikai vagy diplomáciai okokra.¹⁴

A nemzetközi közösség próbálkozásai, hogy a tárgyalással hatást gyakoroljanak Iránra, lassan kimerülnek. A korábbi tárgyalások és gazdasági szankciók nem hozták meg azt az eredményt, amit az életbe léptetők vártak tőlük. Még mindig nem lehet azt állítani Irán atomprogramjáról, hogy kizárólag békés célt

¹¹ Hussein, Abdel-Rahman: Egyptian soldier killed and seven injured in Sinai attacks. 2012. 09. 17. <http://www.guardian.co.uk/world/2012/sep/17/egyptian-soldier-killed-sinai-attacks?newsfeed=true>

¹² Dekel, Udi – Perlov, Orit (2012): President Morsi and Israel-Egypt Relations: Egyptian Discourse on the Social Networks. INSS Insight 357. szám, 2012. 07. 25. <http://www.inss.org.il/publications.php?cat=21&incat=&read=6943>

¹³ N. Rózsa Erzsébet: Irán a mai nemzetközi rendszerben. Kérdések és dilemmák. MKI tanulmányok, 2010. 07. 12.

¹⁴ Guzansky, Joel – Lindenstrauss, Galia: Nuclear Mirage? Assessing Civilian Nuclear Programs Across the Middle East. Foreign Policy Research Institute. 2012. július. <http://fpri.org/enotes/2012/201207.guzansky-lindenstrauss.civilian-nuclear-middle-east.pdf>

fog szolgálni.¹⁵ Elemzők szerint Irán esetében nem a diplomácia, mint eszköz a rossz, a hiba oka a téves végrehajtásban keresendő.

Mielőtt egy esetleges csapásmérés indulna az iráni nukleáris építmények ellen, a stratégiai tervezőknek és döntéshozóknak vizsgálniuk kell, hogy vajon azt követően az iráni nép hajlandó lesz-e a jelenleg uralkodó rezsim ellen fordulni?¹⁶ Egy izraeli csapás nagy valószínűség szerint nem hozná el a „perzsa tavaszt”, vagyis az iráni vezetést nem gyengítené, nem mozdítaná el, sőt, szinte biztosan még azokat is az iráni vezetés mögött sorakoztatná fel, akik egyébként nem támogatnák azt. Kérdés, hogy a lakosság az elégedetlenség miatt ismét utcára vonul-e, a nemzetközi gazdasági szankciók miatt ugyanis infláció, áremelkedés és a kormányzati bevételek csökkenése következett be.

Az iráni–izraeli ellentétnek a térség államai közül elsősorban Szaúd-Arábia és az Öböl-menti arab államok szentelnek fokozott figyelmet, mivel egyrészt a „forradalmakban” érintett államokat a saját belpolitikai helyzetük köti le, másrészt pedig az Öböl-menti arab országok kormányai tartanak az iráni atomprogram okozta fenyegetéstől és Irán regionális vezetői hatalommá válásának esélyétől.

Két nép, két állam

Izrael – ahogy önmagát aposztrofálja: a térség egyetlen demokratikus állama – ellenérdekelt a térségben zajló demokratizálódási folyamatban. Számára biztonságot jelentett az autokratikus rendszerek kiszámíthatósága.

Az arab tavasz eleinte pozitívan érintette, mivel a palesztin kérdés kikerült a nemzetközi figyelem középpontjából.

Az izraeli szociális helyzet romlása ellenére a kormány – a régióban zajló felkelések megnövekedett biztonsági kockázata miatt –, a katonai kiadások emelését akarta bevezetni.¹⁷ A társadalmi elégedetlenség utcai tüntetésekbe torkollott, és 2011 nyarán az izraeliek százezrei vonultak az utcára olcsóbb élelmiszerárakat, alacsonyabb adóterheket és csökkentett lakhatási költségeket követelve. A szociális elégedetlenség mellett az izraeli kormánynak újabb belpolitikai kihívással kellett szembenéznie: a palesztin állam létrehozásának fejleményeivel.¹⁸ A palesztinkérdés nemzetközivé tétele a megrekedt palesztin–izraeli tárgyalásoknak és az Egyesült Államok akaratervényesítésében bekövetkezett gyengülésnek köszönhető, aminek következtében a két felet nem képes tárgyalásra bírni. A helyzet változatlanságának fényében a palesztinok megváltoztatták a stratégiájukat, és a nemzetközi közösségre bízták a független államuk elismertetését.

¹⁵ Az EU külügyminiszteri tanácsának Iránnal szembeni szankciói, 2012. január 23. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:019:0022:0030:EN:PDF>

¹⁶ Eddig csak Izrael és az Egyesült Államok tett említést egy esetleges Irán elleni csapásmérésről, de utóbbi jelen helyzetben nem tartja reális lehetőségnek, és el is határolódott egy hadművelet megindításától.

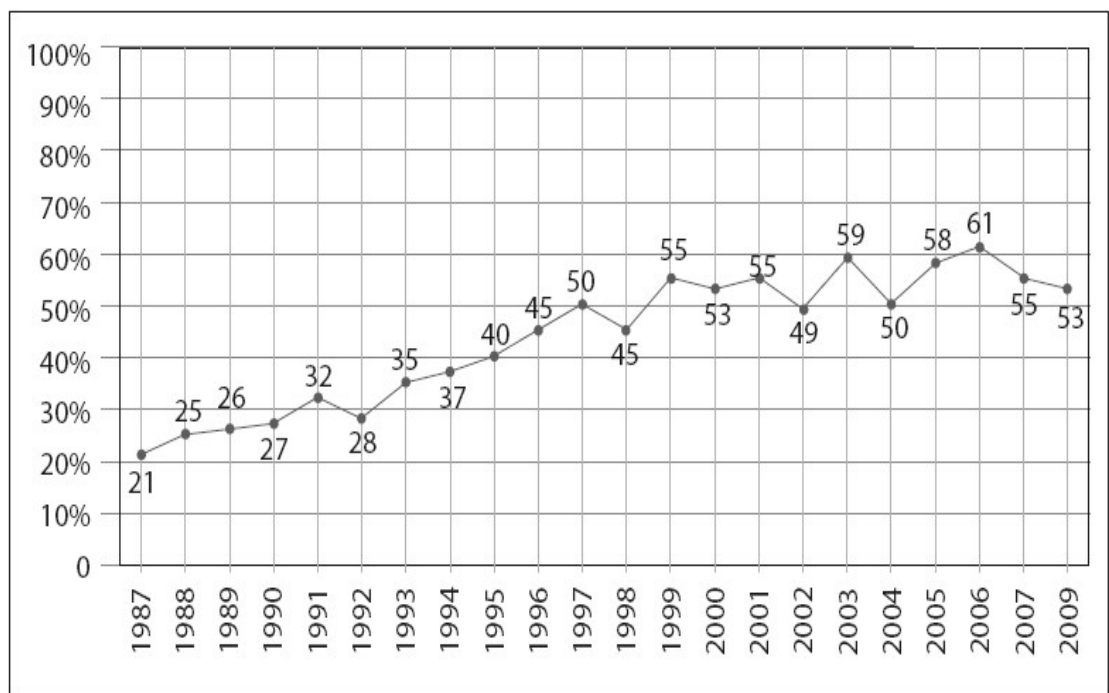
¹⁷ 2003–2008 között Izraelben erőteljes gazdasági növekedés volt tapasztalható. 2009-től kezdődően a 2011-es év közepére viszont közel 40%-kal megemelkedtek a lakhatási költségek és az élelmiszerárak.

http://www1.cbs.gov.il/reader/shnaton/templ_shnaton_e.html?num_tab=st05_27x&CYear=2011

¹⁸ A felek közötti krízist jelezte a 2011 szeptemberében az ENSZ Közgyűlése elé vitt palesztin államiság ügye. Jóllehet, a palesztin államnak az ENSZ Közgyűlése általi elismerése formális, és nem jelenti a szuverenitás megvalósulását, ugyanakkor magasabb szintre emeli a palesztin képviselőt az ENSZ-ben.

2011. szeptember 23-án, az ENSZ Közgyűlésének plenáris vitáján, Mahmúd Abbász a felszólalását követően a palesztin önrendelkezésre hivatkozva benyújtotta a Palesztin Állam tagfelvételéről szóló dokumentumot. Jóllehet, immár egy év telt el azóta, a palesztin állam mégsem született meg.

A palesztin állam létrehozását az izraeli lakosság többsége támogatja (1. ábra), még akkor is, ha a palesztin állam fogalma sokakban negatív jelentéssel bír. Benjamin Netanyahu 2009 júniusában elhangzott beszédében először nyilvánította ki szándékát a demilitarizált palesztin állam létrehozására. A beszéd hatására megnőtt mind a palesztin állam létrehozásának, mind pedig a „két nép, két állam” megoldásnak a támogatottsága.¹⁹

1. ábra

A palesztin állam támogatottsága az izraeli lakosság körében 1987–2009 között
(Forrás: Meir, Yehuda Ben – Bagno-Moldavsky, Olena:
Vox Populi: Trends in Israeli Public Opinion on National Security 2004–2009.
INSS, 2010)

A konstruktív diplomáciai párbeszéd hiányában a kétállamos megoldás realitása csökken. Izrael egyoldalú lépéseket tesz saját érdekeit szem előtt tartva, ezáltal az események inkább a kétnemzetiségű állam irányába mutatnak. A Nyugati Parton folytatódik a telepek építése, ami azt az üzenetet hordozza, hogy mindkét félnek vissza kell térnie a tárgyalóasztalhoz, mert párbeszéd nélkül a kétállamos megoldás megfeneklik.²⁰ Viszont a palesztinok addig nem hajlandók a tárgyalásokra, amíg Izrael nem hagy fel az építkezésekkel a Nyugati Parton.

¹⁹ A tanulmány a beszéd elhangzását követően, míg a közvélemény-kutatás a Netanyahu-beszéd elhangzása előtt egy hónappal készült, ezért a támogatottság növekedése nem látható. Meir, Yehuda Ben – Bagno-Moldavsky, Olena: *Vox Populi: Trends in Israeli Public Opinion on National Security 2004-2009*. INSS, 2010

²⁰ Sher, Gilead: *From Vision to Reality: Tangible Steps toward a Two-State Solution*. INSS. Strategic Assessment, 2. szám. 2012. július. <http://www.inss.org.il/upload/%28FILE%291345031760.pdf>

A palesztin–izraeli konfliktus tárgyalásainak megtorpanása sok elemző szerint a telepek expanzióján bukik meg rendszeresen. Ron Prosor, Izrael ENSZ-nagykövete szerint a legfőbb gondot nem a telepek jelentik, hanem a palesztinok visszatérési joga és hogy nem ismerik el Izrael létezésének jogát zsidó államként.²¹

2004. április 14-én George W. Bush, amerikai elnök kijelentette, hogy a palesztin menekültek nem térhetnek vissza szülőföldjükre, mert az már Izrael területe. Ezért támogatta a palesztin területek körüli fal építését, nem ellenezte Izrael egyoldalú lépéseit Gázában és a Nyugati Parton, valamint álláspontja szerint a megszállt területeken lévő izraeli telepeket figyelembe kell venni a végső határok megállapítása során.²² A 2005. február 2-án megtartott *State of the Union* beszédében 350 millió USD támogatást kért a Kongresszustól a palesztin gazdaság fejlesztésére, a reformok elindítására.²³ A PNH 2008–2010-es reformtervezete értelmében a szociális biztonság, oktatás, egészségügy, kultúra, intézményi működés, jogrendszer és civil társadalom fejlesztésére programokat indított, melyekre a forrást nemzetközi támogatóktól (Egyesült Államok, Világbank, EU) kapta. A gazdaságélénkítésre vonatkozó fejezet érintette a mezőgazdaságot, a turizmust, a könnyűipar ágazatait, építőipart, infrastrukturális beruházásokat és az infokommunikációs ágazatot. A program szerint a jelzett 3 évre mintegy 500 millió USD nagyságú összeg szükséges a gazdaság működésének beindítására.²⁴

A jogrendszer intézményeinek jobb működése érdekében az EU létrehozott egy továbbképző központot ügyészek és bírák részére, nyomozórészleget és könyvtárat állított fel, amelyekhez biztosította az infokommunikációs eszközöket.

A 2010-es makrogazdasági mutatók a palesztin gazdaság felvirágzását jelzik, a megszállt területeken 9,3%-os GDP növekedést mutatnak (egy évvel korábban 7,4% volt), míg magában a Gázai övezetben 15%-ot (ld. 2. ábra). Az igazsághoz hozzátartozik, hogy ez az eredmény a gázai újjáépítést és az alagutakon keresztüli áruforgalom (csempészet) adatait is magában foglalja. Az életszínvonal mutatójának emelkedése mögött a fogyasztási hitelek közel hatszorosára történő növekedése áll, ugyanakkor a szegénység és a munkanélküliségi mutatók (ld. 3. ábra) alig csökkennek évek óta.

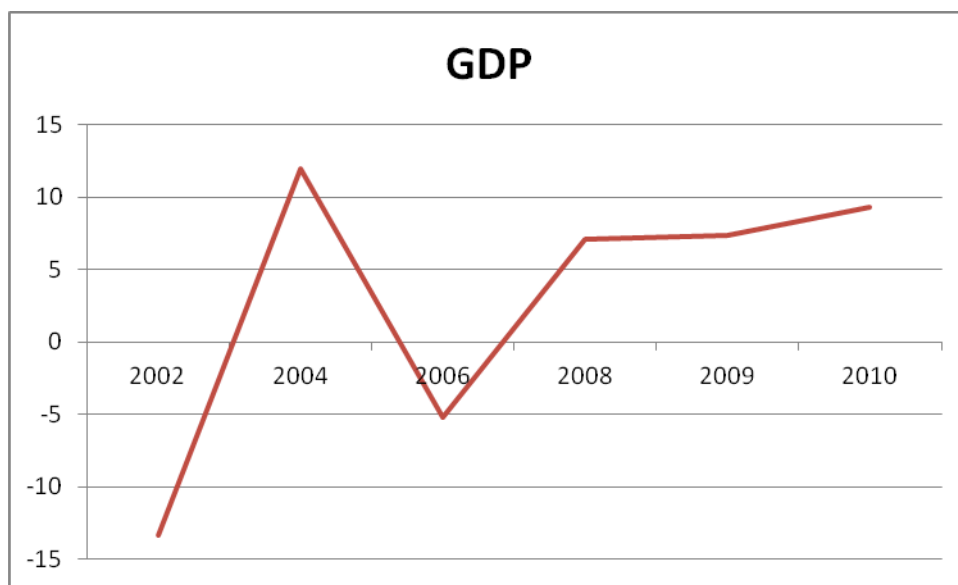
²¹ Elhangzott az ENSZ Biztonsági Tanácsának 6757. ülésén, 2012. 04. 23-án.

²² Clyde, Mark: Palestinians and Middle East Peace: Issues for the United States. Congressional Research Service. <http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/IB92052.pdf>

²³ George W. Bush évnyitó beszéde a Kongresszus előtt 2005. február 2-án.
<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/stateoftheunion/2005/>

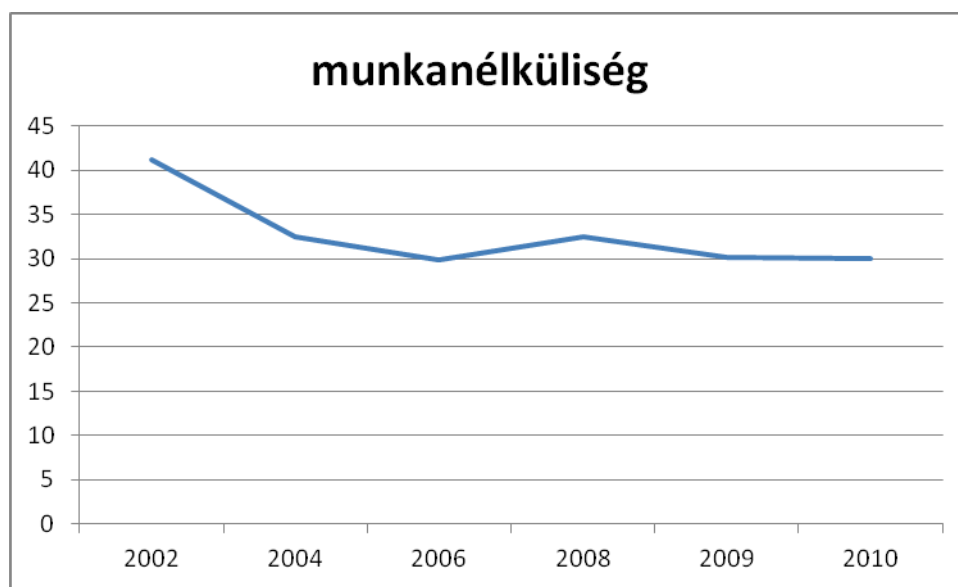
²⁴ A palesztin reform és fejlesztési program.

<http://www.un.int/wcm/webdav/site/palestine/shared/documents/Palestinian%20Reform%20and%20Development%20Program%20%282008%29.pdf>

2. ábra

A palesztin megszállt területek GDP mutatójának alakulása 2002–2010 között
(A „Report on UNCTAD assistance to the Palestinian people” adatai alapján saját szerkesztés)

3. ábra

A palesztin megszállt területek munkanélküliségi mutatójának alakulása
2002–2010 között.

(A „Report on UNCTAD assistance to the Palestinian people” adatai alapján saját szerkesztés)

A programot követően a Világbank jelentést készített a palesztin gazdaságról és 2012 júliusában nyilvánosságra hozta az eredményét.²⁵ A nemzetközi gazdasági szervezet szerint a Palesztin Nemzeti Hatóság (PNH) nem áll készen az államiságra, mivel 1,5 milliárd USD az adósságállománya és közel 500 millió USD a

²⁵ Towards Economic Sustainability of a Future Palestinian State: promoting Private Sector – Led Growth. Világbank jelentése, 2012. április

készpénzhiánya. Létrehozása, 1994 óta még nem kellett ilyen mértékű pénzügyi válsággal megküzdenie a PNH-nak. Szaúd-Arábia szinte azonnal reagált, és segítő kezet nyújtott 100 millió USD értékű gyorssegély formájában, amelyet Mahmúd Abbásznak ajánlott fel, miután a palesztin elnök látogatást tett és tárgyalat Rijádban.

Iszlamizálódó térség

A Közel-Kelet demokratizálódási folyamatában úgy tűnt, egyre kevésbé lesz fontos a palesztin–izraeli konfliktus, annál inkább a térség némely államában az átalakulás folyamatában jelentkező egyéb feszültségek (mint például a síita–szunnita ellentét vagy a muszlim–keresztény együttélés stb.) és a változás inkább az arab világ és Izrael biztonságára jelenti a valódi kockázatot, mint a Nyugatra nézve. Az erősen iszlamizálódó térségben Izraelnek legfőképpen nem állami és nem szekuláris szereplőkkel kell számolnia. A korábbi autokratikus rendszerek által elnyomott (száműzetésbe vagy illegálitásba kényszerített) iszlamista mozgalmak és/vagy szervezetek kormányzati tényezőkké válnak nemcsak az átalakuló országokban (például Tunéziában az Al Nahda, Egyiptomban a Muzulmán Testvérek), hanem ott is, ahol radikális változásokra nem került sor (például Marokkóban). Észak-Afrikában az elmúlt hónapokban lejátszódó események világossá tették, hogy az arab tavasz haszonélvezői nem a liberális, hanem az iszlámista pártok.

Az iszlámisták a legjobban szervezett és legnagyobb befolyással bíró erő az arab politikai arénában. Izrael attól is tart, hogy a születendő demokráciák iszlám vonást öltenek, és ennek következtében nemcsak a Hamással és a Hezbollahnal kell szembenéznie, hanem ezen szervezetek mentén az arab világban alakuló sejtek sokaságával. Az egyiptomi tüntetések során elhunyt civileket az Amerika- és Izrael-ellenes harc mártírjainak, az iszlámért küzdőknek tekintik.

Az új regionális környezetben számos új kihívás áll Izrael előtt. Eddig ismeretlen elemként jelentkezik, hogy a kialakuló új arab rezsimek – de a régiéik is – jobban figyelembe veszik saját közvéleményüket, és ezáltal kevésbé lesznek toleránsak a palesztinok hátrányos megkülönböztetését illetően, mint ahogy ezt az autokráciák tették. Izrael szövetségeseinek egyre nehezebb dolguk lesz a konfliktus rendezésére irányuló törekvéseikben, különösen, hogy saját befolyásuk is csökken. Ugyanakkor az Egyesült Államok figyelme egyre inkább Ázsiára terelődik: főként Kína és India nagyhatalmi ambíciói miatt, valamint az energiahordozók közel-keleti lelőhelyei iránti érdeklődés is ezt támasztja alá. Ezek a tényezők mind hatással vannak Izrael és az Egyesült Államok kapcsolatára.²⁶

A régióban szemtanúi lehetünk annak, ahogy az iszlám mozgalmak integrálódnak a politika fő irányvonalába, ugyanakkor az izraeli politika és vita egyre inkább vallási, fundamentalista és messianisztikus hangsúlyt kap, az ország *soft power* képessége erodálódik. A nacionalizmus lassan kikerül az ellenőrzés alól, a teokrácia (vallási vezetők és intézmények befolyása) erősödése figyelhető meg nemcsak Izraelben, hanem a tengerentúli zsidó közösségekben is. Új hatalmi elit alakult ki, és a lakosság nem gondol bele, hogy miként sikerült ennek az elitnek ilyen mértékű politikai befolyásra szert tennie, mit jelent a rohamosan növekvő ultra-

²⁶ Az Egyesült Államok többször felszólította Basár al-Aszadot a lemondásra, mégsem történt semmi. Líbia esetében is másodlagos szerepbe kényszerült Franciaország és Nagy-Britannia mellett. Obama elkövette azt a hibát, hogy előbb szólította fel Izraelt a telepek építésének befagyasztására és csak utána biztosította támogatásáról a zsidó államot.

ortodox lakosságszám és a jobboldal egy részének kijelentése a nagyobb zsidó Izraelre vonatkozóan.

Izraelnek szembe kell néznie a megváltozott palesztin prioritásokkal és taktikákkal (erőszakmentes ellenállás, civil engedetlenség, felvonulás a függetlenség napján). Az ebbe az irányba való elmozdulás összecseng az arab tavasz mobilizáló erejével. Egy erőszakmentes palesztin mozgalom lehet a potenciális erő, amely megváltoztatja e területen a játékszabályokat. A zsidó államnak újra kell értékelni a katonai pozícióját az új kihívások, az instabilitás tükrében.

Az Egyesült Államok, az EU vagy Törökország a közvetítő hatalom?

Az Amerikai Egyesült Államok közel-keleti stratégiájában 2007-ben – habár rövid időre – ismét prioritássá vált a palesztin–izraeli megegyezés, George W. Bush még elnökségi mandátumának lejárta előtt tető alá akarta hozni a végleges rendezést, de ez nem sikerült neki. A gázai háború kirobbanásával ismét szünet állt be a tárgyalásokban.

2008 novemberében Barack Obama győzött az amerikai elnökválasztásokon, és az Egyesült Államok közel-keleti stratégiája átértékelődött: a korábbi unilateralizmushoz képest a multilateralizmus felé orientálódott. Szakértők javaslatára az Irak-központúságot és a terrorizmus elleni harc doktrínájának dominanciáját csökkentették, Iránnak békejobbot ajánlottak fel. 2011. május 19-én pedig Barack Obama még ennél is tovább ment az egész iszlám világot megszólító beszédében: egyrészt üdvözölte a demokratikus átalakulást, másrészt kijelentette, hogy a Közel-Kelet államaiban hatalomra kerülő erők – amíg a népük támogatását bírják – az Egyesült Államokra is számíthatnak.²⁷

A palesztin–izraeli viszony rendezésében a két állam megoldását sürgették, amely a Hamász bevonásával történne. 2010-ben ismét sikerült tárgyalóasztalhoz ültetni a palesztinokat és Izraelt, de néhány nappal később kudarcba fulladt a kísérlet. A palesztin–izraeli tárgyalások elakadásának, az Iránnal szembeni tétlenségnek, az afganisztáni és az iraki kivonulás bejelentésének köszönhető az Egyesült Államok közel-keleti hatalmi térvessztése, a 2011-es közel-keleti események pedig elősegítették pozícióinak további gyengülését a térségben.

Nem valószínű, hogy az EU az Egyesült Államok helyébe lépne a palesztin–izraeli konfliktus kezelésében. A palesztin állam tagsági kérelmének benyújtása (2011. szeptember 23., ENSZ Közgyűlés) világosan megmutatta az európai államok különböző véleményét a palesztin–izraeli kérdéssel kapcsolatban. Még ha sikerülne is folyamatosan azonos álláspontot kialakítaniuk, nincsenek jelenleg abban a helyzetben, hogy aktív szerepet vállaljanak. Épp elég fejtörést okoznak számukra az euro zóna és a gazdasági válság problémái.

Ha az Egyesült Államok és az Európai Unió nem tud befolyást gyakorolni a békefolyamatra, egy új szereplő csatlakozhat a közvetítők sorához, mégpedig Törökország, amely regionális vezető szerepre törekszik: otthont ad a szíriai ellenzéknek (Szíriai Nemzeti Tanács) és megpróbálja feltartóztatni Iránt, amelyben közvetlen riválisát látja. Ugyanakkor a török vezetés és Izrael közötti viszony megromlott.²⁸

²⁷ N. Rózsa Erzsébet: Új Pax Americana a Közel-Keleten? MKI tanulmányok, 2011. 05. 25.

²⁸ 2006-ig Törökország volt Izrael egyetlen szövetségese a térségben. A libanoni háborút (2006) követően a két ország viszonya megromlott. Ezt követte a 2010-es tengeri incidens, amelyet követően Izrael már nem számíthat a török politikai támogatásra.

A kérdés az, hogy mennyire fontos Törökország számára a palesztin–izraeli konfliktus. Egemen Bagiş, Törökország EU ügyekért felelős minisztere és főtárgyalója egy interjúban kifejezte: *„Nem könnyű a jelenkori izraeli kormány hozzáállását megérteni, de az izraeli népet tiszteletben tartjuk.”* A 2010-es, kilenc török áldozatot követelő összetűzést követően a török miniszterelnök világossá tette, hogy állama és Izrael között csak akkor történhet meg a kapcsolataik helyreállítása, ha Izrael bocsánatot kér és támogatást nyújt az áldozatok családjainak, valamint feloldja Gáza blokádját, hogy a nemzetközi segítségnyújtás lehetővé váljon.²⁹

Amos Jadlin tábornok szerint Izraelnek minél előbb bocsánatot kellene kérnie, de attól még nem valószínű, hogy változik a két ország kapcsolata.³⁰ Törökország ugyanis a muzulmán világ vezetésére törekszik, és mint ilyen, nem folytathat Izrael-barát politikát. Ennek ellenére a megromlott viszonyon javítani kell, hogy megerősödjön a Washington–Ankara–Tel-Aviv-tengely, mert ez amellett, hogy Izraelnek érdeke, ugyanakkor az Egyesült Államoké is.³¹

Következtetések

Izrael talán sosem válik a térség elfogadott, „belső” elemévé, hacsak nem tesz jelentős lépést a palesztin állam megteremtése irányában. Márpedig, mint láttuk, a jelenlegi izraeli kormányzat napirendjén nagyon háttérbe szorult a palesztin kérdés.

Ugyanakkor a palesztin állam növekvő nemzetközi támogatottsága jól példázza az Izrael stratégiai környezetében zajló három folyamat (az Egyesült Államok gyengülése, a 2011-es arab események és a konfliktusrendezési folyamat összeomlása) együttthatását, mely Izrael nemzetközi elszigeteltségéhez vezethet. Az Egyesült Államok befolyásának gyengülése csökkenti Izrael lehetőségeit, és kapcsolatai a BRIC-országokkal nem helyettesíthetik azt a stratégiai támogatást, amit az Egyesült Államok biztosít számára minden téren. A további stratégiai szövetséges keresése csak ront az amúgy sem felhőtlen izraeli–amerikai kapcsolatokon, főleg akkor, ha Barack Obama újraválasztására sor kerül 2012-ben.

Az arab tavasz egyik legfontosabb következménye Izrael számára, hogy az Egyiptommal és Jordániával megkötött békeszerződések tarthatósága – főként az egyiptomi – megkérdőjeleződött, valamint a megmozdulások hatással vannak az arab világgal esetleg a későbbiekben létrejövő békeszerződések körülményeire. Jelenleg ennek semmi jele nem látszódik, és mindaddig, amíg a palesztinkérdés megoldatlan, nem valószínű, hogy megvalósulnak. Izraelnek nem szabad figyelmen kívül hagynia Egyiptom Gázához fűződő viszonyát, különös figyelemmel kell lennie a rafahi határátkelőhely megnyitására, hiszen ezzel a gázai blokádnak feloldására kerül sor.

A rohamosan változó Közel-Keleten Izrael számára létfontosságú, hogy képes legyen megbirkózni a válsággal, és ezt csak egy módon valósíthatja meg: ha alapvető változást hajt végre központi politikai elveiben, legfőképpen a palesztinkérdést és az iráni kihívást illetően. Ha Irán szert tesz katonai nukleáris

²⁹ Ibrahim Sharqieh interjúja Egemen Bagişsal, Törökország EU ügyekért felelős miniszterével és főtárgyalójával. Brookings Institution, Doha, 2012. 01. 31.

http://www.brookings.edu/~media/events/2012/1/31%20turkey%20eu/0131_turkey_eu

³⁰ Amos Jadlin több mint 40 évig szolgált az IDF-ben, katonai attaséként Washingtonban, valamint 2006–2010 között az IDF titkosszolgálatának vezetője volt.

³¹ Horovitz, David: A Veteran Intel Head's message to the US: Show us that you will really stop Iran, or we may have to. The Times of Israel. 2012. 08. 17. <http://www.timesofisrael.com/a-veteran-intelligence-chiefs-message-to-the-us-iran-isnt-afraid-and-israel-isnt-reassured-amos-yadlin-obama/>

képességre, az drámai módon megnövelné befolyását a régióban. De Irán csak az egyik szereplője a térségnek, és ha sikerül is megvalósítania nukleáris programját, kérdéses, hogy a nukleáris fegyverkezés milyen irányba befolyásolja a térség stratégiai helyzetét. Valószínűsíthető, hogy az arab országok Izrael-politikájában nagyobb hangsúlyt kap majd az a törekvés, miszerint a zsidó állam hozza nyilvánosságra a nukleáris képességére vonatkozó adatokat. Ennek a célnak az eléréséhez jelentheti az első lépést a 2012-re tervezett, a tömegpusztító fegyverektől mentes Közel-Keletről szóló konferencia.

Izrael számára az egyik legfontosabb teendő, hogy konszolidálja a helyzetét az arab és muszlim többségű Közel-Keleten, ne veszítse el a nemzetközi közösség támogatását, ami a létezésének és fejlődésének záloga. Az arab–izraeli kapcsolatok romlása egy olyan politikai környezetben történt, amit befolyásolt a békefolyamat összeomlása, és az a nemzetközi – ezen belül arab – vélemény, amely szerint Izrael makacs politikája okolható annak zátonyra futásáért.

A békefolyamat újraindításával segítené az arab vezetőket abban, hogy levegyék odahaza a terítékről a palesztin–izraeli kérdést, és javítsanak az Izraelhez fűződő kapcsolataikon. A jelen helyzetben ugyanis még azok az arab államok is nehezen találják meg az Izraellel való együttműködés módját, amelyek erre hajlandóak lennének. Az arab politikusok nem hagyhatják figyelmen kívül, hogy a 2011 tavaszán utcára vonuló tüntetők is keményen bírálták vezetőiket az arab világon kívül ápoltságukért – többek között az Izraellel folytatott külpolitikájukért – és természetesen a palesztinkérdés megoldásának sikertelenségéért.³² Izrael kénytelen lesz javítani a palesztinokhoz fűződő megromlott kapcsolatait, ahogy az Egyesült Államokkal és Törökországgal is a kiegyensúlyozottabb, vitáktól mentes viszonyra kell törekednie.

IRODALOM:

Amayreh, Khaled: Palestinians castigate 'illogical' Amman meeting.

<http://weekly.ahram.org.eg/2011/1079/re5.htm>

Asculai, Ephraim – Landau, Emily B.: Diplomacy is Not the 'Best Tool for Iran'. The Times for Israel, 2012. 08. 24. <http://www.timesofisrael.com/diplomacy-is-not-the-best-tool-for-iran/>

Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 6757. ülésének jegyzőkönyve. 2012. 04. 23. <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/IP%20S%20PV%206757.pdf>

Az EU külügyminiszteri tanácsának Iránnal szembeni szankciói, 2012. január 23. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:019:0022:0030:EN:PDF)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:019:0022:0030:EN:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:019:0022:0030:EN:PDF)

Benjamin Netanyahu beszéde az Egyesült Államok Kongresszusa előtt, 2011. 05. http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Speeches+by+Israeli+leaders/2011/Speech_PM_Netanyahu_US_Congress_24-May-2011

Berti, Benedetta – Gold, Zack: Security Vacuum int he Sinai. The National Interest. 2012. 08. 10. <http://nationalinterest.org/commentary/the-security-vacuum-the-sinai-7317>

³² A Hoszni Mubárak lemondása után kinevezett egyiptomi ideiglenes kormány első lépései között említhető, hogy közvetített a Hamász és a Fatah közötti megbékélés létrejöttében. A tüntetések során a nakba (katasztrófa, Izrael 1948-as megalakulására utal) és a naksza (az 1967-es vereség) fogalmak élesebb hangsúlyt kaptak.

Brom, Shlomo: Egypt after Morsi's Victory in the Presidential Elections. Strategic Assessment. Vol. 15. 2. szám. 2012. július.
<http://www.inss.org.il/upload/%28FILE%291345031903.pdf>

Brown, Cameron S.: Will Iranians rally around the flag? Jerusalem Post, 2012. 07. 10. <http://www.jpost.com/Opinion/Op-EdContributors/Article.aspx?id=277006>

Clyde, Mark (2005): Palestinians and Middle East Peace. Issues for the United States. Congressional Research Service.
<http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/IB92052.pdf>

Dekel, Udi – Perlov, Orit: President Morsi and Israel-Egypt Relations: Egyptian Discourse on the Social Networks. INSS Insight 357. szám, 2012. 07. 25. <http://www.inss.org.il/publications.php?cat=21&incat=&read=6943>

Dror, Yehezkel: Does Israel Have a National Security Policy? In: Elran, Meir – Alterman, Owen – Cornblatt, Johannah (szerk.): The Making of National Security Policy. Security Challenges of the 21st Century. INSS, Tel Aviv, 2011

ENSZ BT 6757. ülése. 2012. 04. 23.
<http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/IP%20S%20PV%206757.pdf>

Fischer Ferenc: A megosztott világ. Ikva, Budapest, 1996

Gazdik Gyula: Stratégiai erővonalak változása az izraeli–palesztin rendezési folyamatban (I.) Nemzet és biztonság. 2009. 10. szám

Gazdik Gyula: Stratégiai erővonalak változása az izraeli–palesztin rendezési folyamatban (II.) Nemzet és biztonság. 2010. 3. szám

Gazdik Gyula: Stratégiai erővonalak változása az izraeli–palesztin rendezési folyamatban (III.) Nemzet és biztonság. 2010. 10. szám

Guzansky, Joel – Lindenstrauss, Galia: Revival of the Periphery Concept in Israel's Foreign Policy? INSS. Strategic Assessment, 2. szám. 2012. július.
<http://www.inss.org.il/upload/%28FILE%291345031866.pdf>

Guzansky, Joel – Lindenstrauss, Galia: Nuclear Mirage? Assessing Civilian Nuclear Programs Across the Middle East. Foreign Policy Research Institute. 2012. július.
<http://fpri.org/enotes/2012/201207.guzansky-lindenstrauss.civilian-nuclear-middle-east.pdf>

Heller, Mark: The Case of the Missing Missile: Principle and Pragmatism in Egyptian-Israeli Relations. INSS Insight, 2012. 08. 05.
<http://www.inss.org.il/publications.php?cat=21&incat=&read=6997>

Heller, Mark: The Uprising in the Arab World and its Ramifications for Israel. Konferencia-előadás. Institute for National Security Studies. 2012. 05. 30. Tel Aviv

Horovitz, David: A Veteran Intel Head's message to the US: Show us that you will really stop Iran, or we may have to. The Times of Israel. 2012. 08. 17.
<http://www.timesofisrael.com/a-veteran-intelligence-chiefs-message-to-the-us-iran-isnt-afraid-and-israel-isnt-reassured-amos-yadlin-obama/>

Inbar, Efraim: Israel's National Security Amidst Unrest in the Arab World. The Washington Quarterly. 2012. nyár.
<http://csis.org/files/publication/twq12SummerInbar.pdf>

Kissinger, Henry: Diplomácia. Panem – Grafo, Budapest, 1998

Kurz, Anat: The Israeli-Palestinian Arena: Independent Moves, Little Coordination. In: Strategic Survey for Israel. INSS, 2011, 57–77. p.

Magyarics Tamás: Az Egyesült Államok külpolitikájának története. Eötvös József Könyvkiadó, 2000

Meir, Yehuda Ben – Bagno-Moldavsky, Olena: Vox Populi: Trends in Israeli Public Opinion on National Security 2004-2009. INSS, 2010

N. Rózsa Erzsébet: Irán a mai nemzetközi rendszerben. kérdések és dilemmák. MKI tanulmányok, 2010. 07. 12.

N. Rózsa Erzsébet: Új Pax Americana a Közel-Keleten? MKI tanulmányok, 2011. 05. 25.

Parties and political movements and the democratic transformation in Palestine. Ramallah Center for Human Rights Studies. <http://www.rchrs.org/ar/images/stories/6-english.pdf>

Report on UNCTAD assistance to the Palestinian people: Developments in the economy of the occupied Palestinian territory. http://unctad.org/en/docs/tdb58d4_en.pdf

Roy, Olivier – Friedman, Tom: Interpreting the Arab Spring. Előadás. Washington, 2011. 12. 13.

http://www.brookings.edu/~media/events/2011/12/13%20aron%20arab%20spring/20111213_arab_spring

Sharqieh, Ibrahim interjúja Egemen Bağışsal, Törökország EU ügyekért felelős miniszterével és főtárgyalójával. Brookings Institution, Doha, 2012. 01. 31.

http://www.brookings.edu/~media/events/2012/1/31%20turkey%20eu/0131_turkey_eu

Sher, Gilead: From Vision to Reality: Tangible Steps toward a Two-State Solution. INSS. Strategic Assesment, 2. szám. 2012. július. <http://www.inss.org.il/upload/%28FILE%291345031760.pdf>

Towards Economic Sustainability of a Future Palestinian State: promoting Private Sector – Led Growth. Világbank jelentése 2012. április. <http://siteresources.worldbank.org/INTWESTBANKGAZA/Resources/GrowthStudyEngcorrected.pdf>

Világbank 2012-es jelentése Gázai övezet és a Nyugati Part gazdaságáról. <http://siteresources.worldbank.org/INTWESTBANKGAZA/Resources/EconUpdateJuly2012.pdf>